

Nanon Garden, Rober Olorenšo
Žan Garden, Olivije Klajn

LAROUSSE
MALI REČNIK
SIMBOLA

Preveli s francuskog
Gordana Breberina i Branko Rakić

— Laguna —

Naslov originala:
PETIT LAROUSSE DES SYMBOLES

Copyright © 2006 Larousse
Translation copyright © 2011 za izdanje na srpskom, LAGUNA

REDAKCIJA FRANCUSKOG IZDANJA

Urednici
Mišel Gijmo
Betsabe Blimel

U saradnji sa
Erikom Loranom

Umetnički direktor
Anri-Fransoa Ser-Kuzine

Grafički dizajn
Dominik Diboia i Didije Pižo

Ikonografija
Valeri Peren
Nanon Garden
An-Lor Madek

Snimci
Olivije Ploton

Izrada
Nikola Perije

Rober Olorenšo zahvaljuje Arnou Didelou,
a urednik zahvaljuje Seržu Bušeu na pomoći

SADRŽAJ

<i>Napomena uz srpsko izdanje.....</i>	<i>7</i>
<i>Nazivi biblijskih knjiga.....</i>	<i>8</i>
<i>Skraćenice.....</i>	<i>10</i>
Uvodna reč.....	11
Raspodela tema.....	13
REČNIK SIMBOLA A–Ž.....	15
<i>Bibliografija.....</i>	<i>677</i>
<i>Korišćene ilustracije.....</i>	<i>679</i>
<i>Spisak odrednica.....</i>	<i>684</i>
<i>O autorima.....</i>	<i>695</i>

Napomena uz srpsko izdanje

Odrednice pod slovima A i L–Z prevela je s francuskog Gordana Breberina, a pod slovima B–K Branko Rakić. Registar odrednica na kraju knjige sadrži i njihove originalne nazive, u zagradi iza termina prevedenog na srpski, pa se na taj način čitalac može obavestiti o prevodiocu svake pojedine odrednice.

U pojedinim slučajevima, iz praktičnih razloga ili usled leksičkih osobenosti francuskog jezika i leksikografskih ograničenja u srpskom, dve odrednice su inkorporisane u jednu, npr.: *flambeau* i *torche* (baklja), *pigeon* i *colombe* (golub), *source* i *fontaine* (izvor), *âne* i *onagre* (magarac), *chouette* i *hibou* (sova), *colonne* i *pilier* (stub), *bâton* i *crosse* (štap), *bouclier* i *égide* (štit), *drapeau* i *bannière* (zastava), ili su pridodate kao pododrednica, npr. *hérisson* i *oursin* (morski jež pod jež), *papillon* i *phalène* (noćni leptir pod leptir), *eau* i *flots* (talasi pod voda), *grenouille* i *crapaud* (žaba krastača pod žaba), ili su prekomponovane, kao u primeru *bras* (ruka) i *main* (šaka). Pri tom, gde god je bilo moguće obogatiti informativnu vrednost rečnika, uz osnovni termin u srpskom davane su alternacije (zastava / barjak; baklja / buktinja; štit / egida i sl.), a iza odgovarajućeg osnovnog termina u Spisku odrednica davane su među zgradama obe francuske reči koje su u prevodu spojene pod jedan termin.

Mnoge odrednice francuski autori su propratili primerima francuskih izraza i izreka, kako bi ilustrovali dati termin. Pošto nije uvek bilo moguće prevesti takve izraze, jer u srpskom nemaju odgovarajuće ekvivalente (npr. na francuskom se izraz „stara boca“ odnosi na starijeg, iskusnog čoveka), pribegavalo se, gde god je to bilo moguće, srodnim značenjima na srpskom jeziku koja su usklađena sa tekstom, a istovremeno logična i razumljiva srpskom čitaocu. Ovi izrazi i izreke navodeni su prema *Rečniku srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, Beograd, SANU, 1959–, i *Rečniku srpskohrvatskoga književnog jezika*, Novi Sad, Matica srpska, 1967–1976.

Navodi iz *Starog zaveta* dati su prema prevodu Đure Daničića, a iz *Novog zaveta* prema prevodu Vuka Karadžića u redakciji Komisije Svetog arhijerejskog sinoda SPC (*Novi zavjet – Psaltir – Moliivenik*, Izdanje Izdavačkog fonda Srpske pravoslavne crkve, Arhiepiskopije beogradsko-karlovačke, Beograd, 2008). Navodi iz *Kurana* dati su prema izdanju *Kur'an časni*, Zagreb, 1978, preveli Hafiz Muhammed Pandža i Džemaludin Čaušević.

Rečnik je složen abecednim redom.

U OKRUGLIM ZAGRADAMA iza pojedinih naziva odrednica dati su ili dvojnici grčkih bogova u rimskoj mitologiji, npr. Hera (Junona), Dionis (Bah), ili bliža određenja pojma kod homonima koji su u francuskom različite reči, npr. drvo (materijal) i drvo (biljka) za *arbre* i *bois* na francuskom, ili romb (geometrijska figura) i romb (muzički instrument) za *rhombe* i *losange* na francuskom itd. Iza pojedinih odrednica dati su i sinonimi, odvojeni od naslovnog pojma KOSOM CRTOM, npr. dvorac / zamak; hostija / nafora; blizanci / dvojke i sl.

Nazivi biblijskih knjiga*

STARI ZAVET

PUNI NAZIV KNJIGE	SKRAĆENI NAZIV I ALTERNATIVNI NAZIVI KORIŠĆENI U OVOJ KNJIZI	OZNAKA
1. Prva knjiga Mojsijeva – Postanje	1. Knjiga Mojsijeva Knjiga postanja, Postanje	1. <i>Moj</i>
2. Druga knjiga Mojsijeva – Izlazak	2. Knjiga Mojsijeva Knjiga izlaska, Izlazak	2. <i>Moj</i>
3. Treća knjiga Mojsijeva – Levitska	3. Knjiga Mojsijeva Levitski zakonik Knjiga levitska	3. <i>Moj</i>
4. Četvrta knjiga Mojsijeva – Brojevi	4. Knjiga Mojsijeva Brojevi	4. <i>Moj</i>
5. Peta knjiga Mojsijeva – Zakoni ponovljeni	5. Knjiga Mojsijeva Zakoni ponovljeni	5. <i>Moj</i>
6. Knjiga Isusa Navina		<i>Isa</i>
7. Prva knjiga Samuilova	1. Knjiga Samuilova	1. <i>Sam</i>
8. Druga knjiga Samuilova	2. Knjiga Samuilova	2. <i>Sam</i>
9. Prva knjiga o carevima	1. Knjiga o carevima	1. <i>Car</i>
10. Druga knjiga o carevima	2. Knjiga o carevima	2. <i>Car</i>
11. Prva knjiga dnevnika	1. Knjiga dnevnika	1. <i>Dn</i>
12. Druga knjiga dnevnika	2. Knjiga dnevnika	2. <i>Dn</i>
13. Knjiga o Jestiri	Jestira	<i>Jest</i>
14. Knjiga o Jovu		<i>Jov</i>
15. Psalmi Davidovi	Psalmi Knjiga psalama	<i>Psal</i>
16. Knjiga Propovjednikova	Knjiga propovednikova Propovednik	<i>Prop</i>
17. Pjesma nad pjesmama	Pesma nad pesmama	<i>Pes</i>
18. Knjiga proroka Isaije	Isaija	<i>Isa</i>

* Navedene su samo one biblijske knjige koje se pominju u rečniku. – Prim. red.

19. Knjiga proroka Jeremije	Jeremija	<i>Jer</i>
20. Plač Jeremijin		<i>Plač</i>
21. Knjiga proroka Jezekilja	Jezekilj	<i>Jezeek</i>
22. Knjiga proroka Danila	Danilo	<i>Dan</i>
23. Knjiga proroka Amosa		<i>Amos</i>
24. Knjiga proroka Jone		<i>Jona</i>
25. Knjiga proroka Sofonije		<i>Sof</i>
26. Knjiga proroka Zaharije	Zaharija	<i>Zah</i>
27. Mudre izreke* Poslovice		

NOVI ZAVET

PUNI NAZIV KNJIGE	SKRAĆENI NAZIV I ALTERNATIVNI NAZIVI KORIŠĆENI U OVOJ KNJIZI	OZNAKA
1. Sveto Jevanđelje po Mateju	Jevanđelje po Mateju Matej	<i>Mt</i>
2. Sveto Jevanđelje po Marku	Jevanđelje po Marku Marko	<i>Mt</i>
3. Sveto Jevanđelje po Luki	Jevanđelje po Luki Luka	<i>Lk</i>
4. Sveto Jevanđelje po Jovanu	Jevanđelje po Jovanu Jovan	<i>Jv</i>
5. Djela apostolska		<i>Dap</i>
6. Poslanica sv. apostola Pavla Rimljanima	Poslanica Rimljanima	<i>Rim</i>
7. Prva poslanica sv. apostola Pavla Korinćanima	1. Posl. Korinćanima Prva poslanica Korinćanima 1. Korinćanima	<i>1. Kor</i>
8. Druga poslanica sv. apostola Pavla Korinćanima	2. Posl. Korinćanima	<i>2. Kor</i>
9. Poslanica sv. apostola Pavla Galatima	Poslanica Galatima	<i>Gal</i>

* Ova knjiga je obuhvaćena katoličkim, ali ne i pravoslavnim kanonom. – Prim. red.

10. Poslanica sv. apostola Pavla Efescima	Poslanica Efescima	<i>Ef</i>
11. Prva poslanica sv. apostola Pavla Timoteju	1. Poslanica Timoteju Prva poslanica Timoteju	<i>1. Tim</i>
12. Prva saborna poslanica sv. apostola Petra	1. Sab. posl. Petra 1. Petrova poslanica	<i>1. Pt</i>
13. Otkrivenje sv. apostola Jovana Bogoslova	Otkrivenje Otkrivenje sv. Jovana (Jovanovo) Apokalipsa	<i>Otk</i>

Skraćenice

eng. – engleski
 franc. – francuski
 grč. – grčki
 ital. – italijanski
 lat. – latinski
 nem. – nemački
 p. n. e. – pre nove ere
 sv. – sveti, sveta
 up. – uporedi
 v. – vek

UVODNA REČ

Reč „simbol“ potiče od grčkog glagola *sumballein*, sačinjenog od prefiksa *sun*, koji znači „sa“ i glagola *ballein*, u značenju „baciti“. Simbolizovati, dakle, znači „baciti“ najmanje dve stvari zajedno kako bi se dobila homogena celina. Prva je apstraktan pojam, npr. čast, žrtva, večnost ili ljubav. Druga je neka materijalna stvar ili figurativna predstava.

Metafora i analogija, kao i simbol, približavaju najmanje dve stvari, ali se, za razliku od simbola, ograničavaju na plan diskursa. Osim toga, iako mogu da posluže kao simboli, ograničene su na priču. U ovim slučajevima predmeti i njihov smisao ostaju razdvojeni na nivou percepcije. Smisao može da se dočara kroz analogiju ili metaforu, ali to ne umanjuje njegovu nezavisnost. Ako, koristeći analogiju, kažemo da je „rat poput šahovske partije“, oslanjamo se na poređenje, koje može biti originalno, kako bismo dočarali smisao od koga je šahovska partija nezavisna. Upotreбивši metaforu, mogli bismo reći da je „rat šahovska partija“, ali onaj kome je naša poruka upućena mora da razlikuje rat od jedne igre.

U simbolu su smisao i materijalizacija nerazlučivi. Matematički simboli $+$, $-$ i $\times$ ne mogu se odvojiti od značenja operacija sabiranja, oduzimanja i množenja. Ipak, u tom simboličnom procesu, u tom „bacanju zajedno“, nema ničeg „prirodnog“. Matematički simboli mogli bi imati i suprotno značenje. To što simbol $+$ znači sabiranje predstavlja konvenciju. Lav može da simbolizuje plemstvo, a tigar podmuklost. Ali lav u prirodi nije plemenitiji od tigra, niti je tigar podmukliji od lava. Nijedan zoolog neće upotrebiti ovako antropomorfne opise. Ovim dvema zverima pripisane su apstraktne osobine na kulturološkom planu i upravo taj kulturološki ulog stvara simbole.

U neverbalnoj komunikaciji i sami predmeti mogu imati vrednost simbola. Desetak crvenih ruža koje rastu u nekoj bašti ne simbolizuju ljubav. Kada se ubere i veže u buket i kada ga muškarac pokloni ženi, cveće simbolizuje naklonost i privrženost, ali samo zbog postojeće konvencije koju muškarac ne pokušava da promeni i koju žena prepoznaje. Niko ne može da izmisli neki simbol i nametne mu određeni smisao.

Svaki simbol proističe iz nekog društvenog ugovora. Smisao mu je dodelila istorija, kulturna baština, i samo istorijski preobražaj i kulturna

revolucija, u kojoj su raskinuti i preinačeni društveni ugovori, mogu da ga promene. Simboli pripadaju javnom domenu, opštem dobru, a ne individualnom nesvesnom. Uprkos introspektivnim analizama prirode simbola jednog Frojda ili Junga, mi se pridržavamo utvrđenog i prihvaćenog kulturološkog smisla simbola.

Jasne su uzajamne veze između mitologije i religije, dva najznačajnija izvora simboličnih značenja, pošto se u oba slučaja nalazimo u domenu verovanja koja deli veliki broj ljudi i koja imaju za cilj da povežu pripadnike neke zajednice. Komunikacija unutar tih zajednica ostvaruje se kroz manje ili više ograničeno korišćenje simbola. Što je zajednica bolje organizovana u pogledu verovanja, simboli imaju veći značaj, do te mere da se može govoriti o simboličkim društvima. Nije potrebno isticati da mogu postojati i laičke mitologije i „religije“. Čekić je oruđe koje može da simbolizuje radničku klasu, političku stranku i proletersku revoluciju, kao što francuska trobojka može da simbolizuje vrednosti republike.

Rečnik simbola predstavlja analizu simbola na Zapadu, geografskom i kulturnom prostoru koji ne pokušavamo da obuhvatimo restriktivnom definicijom. Tako smo, na primer, iz dva razloga uključili islam kao izvor zapadnih simbola: prvo, islam je kontinuirano prisutan na evropskom kontinentu od VIII veka; drugo, islam i hrišćanstvo često imaju zajedničke korene u judaizmu. Našim analizama obuhvaćen je i Egipat, a u nešto manjoj meri i Mesopotamija, pošto odatle potiču mnogi zapadni simboli, kao što je srce, pa čak i krst.

Što se tiče religija, možda neki vernik neće prihvatiti valjanost simboličke analize. Katolici tradicionalno veruju da se hleb i vino koje dobijaju tokom pričešća suštinski, a ne simbolično, pretvaraju u Hristovo meso i krv. Musliman može da veruje kako je nošenje vela obaveza koju nameće Alah, a ne simbol razlike između dva pola. Uz dužno poštovanje prema verskim ubeđenjima, naš pristup nastoji da bude analitičan i nereligiozan.

Rober Olorenšo
Nanon Garden

Raspodela tema

Nanon Garden je napisala članke na sledeće teme: životinje, mitološke ličnosti, fantastična stvorenja, namirnice i vreme.

Rober Olorenšo: biljke, odeća, oblik, struktura i položaj, ljudsko telo.

Žan Garden: predmeti, geografski pojmovi, arhitektura.

Olivije Klajn: elementi i materijali, boje, međuljudski odnosi, umetnosti i zanati, brojevi, obredi i religija, intelektualni život.

Stvoreni u
trenutku sreće
i milosti, anđeli –
ambivalentan
simbol – imaju
slobodu da biraju
između dobra i zla.

abrakadabra

Ova reč, smatrana magičnom, korišćena je za izradu talismana, a naročito za odagnavanje bolesti. Slova ove reči često se ispisuju u obliku trougla, u kome mogu da se čitaju u različitim pravcima.

Abrakadabra, čarobna formula koja potiče od hebrejskog *arba dak arba*, što navodno znači: „Svemoćni poništava četiri elementa“, pojavljuje se 1560. kod hirurga Ambroaza Parea, koji beleži „tu lepu reč abrakadabra za lečenje groznice“.

ABRAKADABRA
ABRAKADABR
ABRAKADAB
ABRAKADA
ABRAKAD
ABRAKA
ABRAK
ABRA
ABR
AB
A

U *Knjizi o lekovima*, napisanoj u stihovima, Rimljanin iz III veka

Kvint Serenije Samonik daje svoj recept za talisman koji treba nositi u medaljonu. On je, kao na dijamantu, rasporedio slova u vidu obrnute piramide, magičnog trougla paganskih teozofa.

Po njemu, visoka temperatura i povratna groznica mogu da se pobede pomoću te amajlije (*abraxa*). Snaga talismana leži u rečima koje se nalaze na njemu: najčešće su to „agla“ i „abrakadabra“. Po jednima, „abrakadabra“ simbolizuje Oca, Sina i Svetog duha, pošto sadrži prva slova tih reči (*ABba*, *Ben*, *RAuh*, *AKADosh*). Po drugima, to je kompletna rečenica: „*Abreg ad hâbra*“ u značenju: „Uputi svoju munju do smrti.“ Ona se, na hebrejskom, sastoji od devet slova. Raspored alefa na levoj strani trougla igra magičnu ulogu jer se ponavlja devet puta. Ova magična reč simbolizuje jačinu munje, dajući reči snagu, dovoljnu da zaseni neki skup.

Vidi **devet, grom, piramida, trojstvo, trougao**

Adam

Adam, prvobitni čovek, koga je Bog stvorio prema svom obličju; simbolizuje prvog čoveka, sliku božju i prvobitni greh.

Prvi čovek

Adamah na hebrejskom znači „zemlja“. Pošto je završio stvaranje Zemlje, zvezda i biljaka u Rajskom vrtu, Bog je umesio loptu od gline kako bi od nje napravio prvog čoveka. Ta zemlja je poticala sa četiri strane sveta i zbog toga je prvi čovek sinteza i, samim tim, simbol samog postanja. Adam nas vraća u naše ovozemaljsko stanje, u tu prvobitnu loptu od gline. Istovremeno, on je simbol dovršenog stvaranja, njegov vrhunac. Čim je oživeo Adama svojim dahom, Bog stvara poljske zveri i nebeske ptice i odvodi ih kod Adama da ih on imenuje, dajući mu tako prvu vlast nad stvorenim svetom.

Po obličju božjem

Adam je stvoren po obličju božjem, ali nije ravan Bogu. Tu razliku je želeo Bog, koji mu prepušta zadatak da stvori sopstveni moralni kodeks. On je prvi čovek hrišćanstva, kao što i u drugim civilizacijama postoje takvi ljudi: Gajomart kod Persijanaca, Jama u Indiji ili Pangu kod Kineza. Iako mu je Bog pokazao put kojim treba da ide, kako je to prikazao Mikelandelo na fresci u Sikstinskoj kapeli, Adam ubrzo poželi da se poistoveti sa Bogom tako što, na Evin podsticaj, proba zabranjeno voće

sa drveta saznanja. Božje prokletstvo je strašno jer je Adam izneverio poverenje koje mu je Bog ukazao. Taj prvobitni greh jeste uzrok njegovog pada i povlači za sobom kaznu: čovek je osuđen da obrađuje zemlju i da se u nju vrati kad umre („jer si prah i u prah ćeš se vratiti“, 1. *Knjiga Mojsijeva*, 3: 19), a žena da rađa u mukama. On tako postaje simbol celokupne ljudske patnje i smrti, u koju je odveo čovečanstvo.

Dok je Adam čovek i samim tim predstavlja ovozemaljski život, Hristos, „drugi Adam“, označava preporod čovečanstva i nadu u raj. Sveti Pavle u *Prvoj poslanici Korinćanima* podseća da je prvi čovek, nastao od zemlje, zemljan, dok je drugi, Hristos, došao s neba.

Vidi **blato, čovek, jabuka, Lilit, nagost, prah, vrt, zmija**

Adonis

Simbol muške lepote, Adonis je bog obnavljanja vegetacije.

Rođen iz drveta

Kada je Adonisa u lovu ubio divlji vepar, Astarte, njegova ljubavnica, silazi u podzemlje da ga otргne od smrti. Priča o njemu sadržana je u vavilonskom mitu o Tamuzu, u mitu o Ozirisu, u hetitskom mitu o Telepinuu i u ugaritskom mitu o Baalu.

Ljubavnik mladosti i plodnosti

On je sin iz rodoskrvne veze Mire, koja se pod Afroditinim uticajem grešno zaljubila u svog oca i koja

je, za kaznu ili iz sažaljenja, pretvorena u drvo izmirne. Njegova kora se posle deset meseci raspukla i iz drveta se rodio Adonis, koji će posle smrti ponovo postati biljka, pošto će se pretvoriti u anemonu. Dve boginje, Afrodita i Persefona, zaljubiće se u lepog mladića. U skladu sa Zevsovom odlukom, mladić će morati da provodi trećinu vremena sa jednom, trećinu sa drugom, a trećinu prema svom nahođenju. Ali Adonis provodi dve trećine vremena sa Afroditom. Nije teško naslutiti simboliku: trećina godine koju provodi pod zemljom sa Persefonom predstavlja san vegetacije, a ostatak vremena buđenja prirode u naručju boginje mladosti i plodnosti. U vezi sa tim, istoričar Pjer Grimal podseća na proslavu koja se u antici svakog proleća održavala u Siriji: „Žene su sadile u posude seme koje su zalivale toplom vodom kako bi brzo proklijalo. Ti zasadi zvali su se 'Adonisovi vrtovi'. Tako nasilno odgajane biljke uvenule bi ubrzo pošto bi nikle, što je simbolizovalo Adonisovu sudbinu. Žene su izvivkivale obredne tužbalice kojima su oplakivale sudbinu Afroditinog ljubavnika.“

Vidi **anemona**, **Persefona**

aerolit vidi **kometa**

Afrodita (Venera)

Boginja ljubavi, najčešće simbolizuje čulnu ljubav.

Još u minojskoj epohi na Kritu po-

stojala je analogna boginja, koju su pratile svete ptice. Klasična Afrodita je zadržala sasvim malo od prvobitnog uticaja sirijske boginje Ištar. U početku samo sila koja podstiče snažne strasti, ona se u grčkoj mitologiji humanizuje.

Osuđena da daje tragičnu notu ljubavi još kad je začeta, Afrodita je rođena iz morske pene koja se stvorila iz Uranovih genitalija, kad ih je njegov sin Kron odsekao i bacio u more. Njen dolazak na obalu, gde ju je donela školjka koju su gurali vetrovi, tema je mnogih slika, a naročito jednog od najpoznatijih renesansnih remek-dela, Botičelijevog *Rođenja Venere*.

Miloska Venera, drugi prikaz ove najpoznatije boginje, predstavlja ideal ženske lepote, iako njeni kanoni ne liče mnogo na današnje. Prikazivanje Afrodite oduvek je bilo izazov za slikare i vajare: kako, naime, predstaviti apsolutnu lepotu?

Kao simbol kaćiperstva i lakomislenosti, Afroditu su često prikazivali kako se doteruje, zaokupljenu posmatranjem u ogledalu, pred nežnim Erosovim pogledom. Boginja lepote udata je za Hefesta, najružnijeg među bogovima, ali utehu nalazi u naručju nekolicine ljubavnika, pre svega boga rata Areja. Ima odlučujuću ulogu tokom Trojanskog rata, koji je i izazvala. Upravo ona obećala je pastiru Parisu ljubav najlepše od svih žena, lepe Jelene, već udate za kralja Menelaja. Tako je postala i simbol

zla koje prati fizičku lepotu i zavođenje.

Vidi Hefest, Jelena, nagost, plava kosa, školjka, žena

ahat

Ahat je okamenjeni ugalj blistavocrne boje koji, prema verovanjima, štiti od zlih čini.

Ahat je u antici bio poznat kao crni ćilibar i verovalo se da ima iste zaštitne moći kao žuti ćilibar. U drevnim zemljama oko Sredozemnog mora, smatralo se da štiti od urokljivih očiju, čini i priviđenja. Zbog toga su u srednjem veku od ahata izrađivali amajlije, među kojima je najpoznatija *figa* svetog Jakova iz Kompostele koja, zapravo, predstavlja stisnutu pesnicu sa podignutim palcem. Ahat se, kao i ugalj,

može javiti u izrazima vezanim za crnu boju puti i kose, kao i za lepotu blistavih crnih očiju, pa je sinonim za izrazito crnu boju, od koje i preuzima neka od simboličkih značenja, tako da može da simbolizuje i žalost. Naime, sve do XIX veka, ožalošćeni su, tokom žalosti, smeli da nose isključivo nakit od ahata.

Kelti su verovali da ahat može da zaštititi od groma, otrova, vradžbina, zmija i zlih duhova.

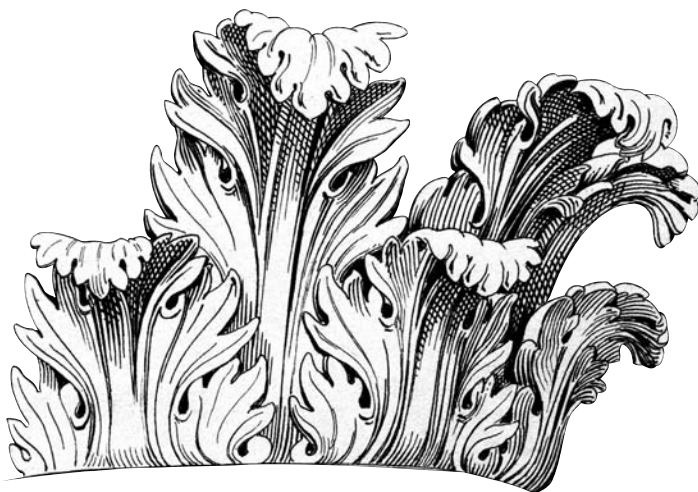
Vidi amajlija, crna boja, ćilibar, nakit, oko, ugalj

Ahil

Ahil, apsolutni uzor hrabrosti, najveći je grčki ratnik u Homerovoj *Ilijadi*.

Da bi ga učinila besmrtnim, Tetida, njegova majka, potapa ga u vodu Stige držeći ga za petu, koja

će ostati jedina ranjiva tačka na njegovom telu. Poslovično je prijateljstvo između Patrokla i Ahila, koje je Hiron odgajao zajedno. Osim njegovih ratničkih podviga, najpoznatija epizoda čiji je junak Ahil govori o njegovom sukobu sa Agamemnonom zbog robinje Briseide, u koju je zaljubljen. Tokom te epizode, junak se, besan, povlači u svoj šator i odbija da se bori. Posle pogibije njegovog prijatelja Patrokla, Ahil se vraća u bitku i ubija Hektora, najvećeg trojanskog junaka, a onda ga smrtno ranjava Parisova strela, pogodivši ga u petu.

Vidi **junak**

akant

Zbog trnja i brzog rasta lišća, akant za Grke i Rimljane simbolizuje savladavanje i prevazilaženje životnih nedaća.

Zahvaljujući dekorativnim umetnostima, listovima akanta osigurana je dugovečnost. Oni su sveprisutni u grčkoj arhitekturi, gde ukrašavaju kapitule korintskih stubova. Vrlo brzo preuzeće ih Rimljani, a posle njih arhitekta hrišćanskih građevina. Iako korintski stil čitavu Evropu prekriva akantovim lišćem, motivi će evoluirati: kod Rimljana, to su listovi naslagani kao crepovi, kod Vizantinaca – više nalik na palmove grane, kod graditelja gotičkih katedrala – bujno isprepletano lišće. U periodu baroka, lišće akanta osvaja ograde, duboreze, tkanine i gipsane radove. Ono vene samo u epohama kada je ukus usmeren ka jednostavnijim i strožim formama. Tako je danas, ali, kako nagoveštava antički simbolizam, listovi akanta sigurno će uspeti da nadvladaju prolaznu modu.

Vidi **stub**

alfa i omega

Alfa i omega, prvo i posljednje slovo grčkog alfabeta, označavaju početak i kraj nečega, ali i božansku beskonačnost i sveznanje.

Simbol večnosti i besmrtnosti Boga

Sveti Jovan u *Otkrivenju* kaže da je Bog *alfa i omega* svega.

Ovaj simbol tako upućuje na večnost i besmrtnost Boga i Isusa, a sadržan je i u drugim izrazima, kao što je „koji jest, koji bejaše i koji će doći“. Ova dva slova, koja su prvi hrišćani često urezivali u uljane lampe, simbolizuju sveprisutnost i svemoćnost Boga: „Ja sam Alfa i Omega, Prvi i Posljednji, Početak i Svršetak“ (*Otkrivenje sv. Jovana*, 22: 13).

Univerzalnost

Ponekad napisana odvojeno, a ponekad isprepletena ili napisana pomoću grčkih slova X i P (= Hristos) ili krsta, slova alfa (α) i omega (Ω) ispisana su na oba kraja krsta i na sveći koju hrišćani pale u uskršnjoj noći, ili se povezuju sa jedinicom u broju koji označava godinu i pet zrna tamjana zaronjenih u vosak. Iako je, naime, ovaj simbol hrišćanski, mada se ne pojavljuje u *Starom zavetu*, on upućuje na rabin-ski judaizam, po kome izraz Šekina (*alef i tau*, prvo i posljednje slovo hebrejskog alfabeta) označava božansko prisustvo. Osim toga, u *Starom zavetu* (*Knjiga proroka Isaije*, 44: 6) Bog kaže: „Ja sam prvi i ja sam posljednji.“

Isto tako, u grčkim magijskim papirusima slična formula (*a-é-è-i-o-y-ô*, sažeti alfabet) simbolizuje univerzalnost sveta i božanstvo. U grčkoj numeraciji alfa je 1, najmanji broj, a omega osmi znak u trećoj grupi slova (broj 800): od alfe do omega ovde znači: od najmanjeg do najvećeg.

Ovaj izraz, koji se po nekim hrišćanima odnosi na Jahvea, izražava njegovu večnost i prvenstvo, početak i kraj svega, preuzimajući značenje *beresita* („postanje“) iz *Knjige postanja*: „Ja, Jahve, koji sam prvi i biću sa posljednjima.“

Vidi Hristov monogram, krst, romb (geometrijska figura), voštanica

alhemija

Alhemija ili *ars regia* („kraljevska veština“), *scientia dei* („božja nauka“), ezoterično i tajno umeće namenjeno samo posvećenima koji teže pretvaranju neplemenitih metala u zlato i, uporedo s tim, stvaranju naučnog i filozofskog sistema koji omogućava otkrivanje zakona univerzuma. Alhemija ima dvostruki cilj: pročišćenje i uzdizanje alhemičarevog duha i transmutaciju materije.

U potrazi za kamenom mudrosti
Predgovor *Razotkrivenom Hermesu* Silijani (XIX vek) započinje rečima: „Pošto mi je Nebo omogućilo da napravim kamen mudraca, nakon što sam trideset sedam godina tragao za njim [...], zakleo sam se Bogu da ću tu tajnu poneti u grob [...] i više volim da naljutim ljude nego Večnog.“ Ta atmosfera tajanstvenosti i dvosmislenost cilja alhe-

mije naveli su crkvu da je zabrani. Veliko delo se, naime, sastoji u dostizanju savršenstva i prosvetljenja bez božje pomoći. Ali ovde je najzanimljiviji simbolički jezik koji alhemija koristi tokom tog traganja.

Alhemičar je mudrac koji kroz uzastopne operacije transmutacije prelazi etape na putu ka pročišćenju svog celokupnog bića. Kalcinacija je „crnjenje“ i predstavlja poništenje želje; posle crnjenja sledi pojavljivanje duginih boja, „beljenje“. Onda se dva principa „prvobitne materije“ (*materia prima*) ponovo pojavljuju u obliku sumpora, ili crvenog kralja, izašlog iz žive, to jest utrobe bele kraljice. Oba se spajaju u vatru. To je „crvenjenje“ koje dovodi do sjedinjavanja ta dva principa (alegorijsko sjedinjavanje Sunca i Meseca u okviru hemijskog venčanja) i rađanja kamena mudraca.

Odras života

Na simbolično bogatstvo tih različitih etapa, koje predstavljaju prelazak iz haosa (bezvredan metal) u svetlost (zlato), nadovezuju se asocijacija na neku planetu, božanstvo ili mit, i analogija sa ljudskim životom. U XIV veku alhemičar Arno de Vilnev citira Morijena: „Naše umeće u svemu može da se poredi sa rađanjem čoveka. Prvo, snošaj. Drugo, začće. Treće, zrenje. Četvrto, rađanje. Peto, hranjenje ili ishrana.“

Sve ove operacije odvijaju se unutar atanora, alhemijske peći, u kojoj

gori vatra, i sama važan simbol u alhemiji. Magijom transmutacije vatra transformiše materiju tako što je sažiže; raspadajući se u vazduhu, dim, njena suština, postaje duh.

Jedan je sve

ČETIRI ELEMENTA. Za alhemičare, vazduh, zemlja, vatra i voda, kada su sjedinjeni, čine ono što oni nazivaju *materia prima*, koja predstavlja različita stanja materije i može da se transformiše u jedan od ta četiri elementa, jer svi oni označavaju istu stvar, ali u različitim vidovima. Na te „principirajuće“ elemente nadovezuju se „principirani“ elementi ili „principi“, koji iz njih proističu.

TRI PRINCIPA jesu sumpor, živa i so. Sumpor je živi, muški i aktivni princip. Sjedinjen sa živom, pasivnim, ženskim i hladnim principom, on formira „oživljenu živu“ ili filozofski sumpor. On se dobija od prvobitne materije na prvom nivou atanora. To je konstruktivni muški princip, simbol duha. So filozofa rezultat je sjedinjavanja sumpora i žive, ona je treći temeljni princip univerzalne energije. Operacija koja se sastoji u razdvajanju elemenata jalo vine, na prvom nivou atanora, često se prikazuje pomoću otvorene knjige.

JEDINSTVO MATERIJJE. Jedinstvo materije prikazuje se pomoću simbola uroborosa, zmije koja grize vlastiti rep, i formule „Jedan je sve“: materija, kao i duhovni život

(uroboros se zato naziva herme-neutičkim krugom), u stalnom je pokretu.

SEDAM METALA. Alhemija priznaje sedam metala, od toga dva savršena (zlatu i srebru, koji odgovaraju Suncu, odnosno Mesecu) i pet nesavršenih, koji se poistovećuju sa božanstvima: bakar (Venera), gvožđe (Mars), kalaj (Jupiter), olovo (Saturn) i živa (Merkur).

Alhemijski simboli

Od mnogobrojnih simbola koji se koriste u alhemiji, ovde ćemo pomenuti samo one glavne:

ORAO. Povezan sa vazduhom i sublimacijom, orao je u središtu definicije alhemije, pošto se veština (ovladavanje Velikim delom) sastoji u pretvaranju čvrstog u gasovito stanje, kako bi se gasovito učvrstilo.

ANDROGIN ili hermafrodit, nazvan još i *rebis*, podseća na mit o Erosu-ovom rođenju, na želju koja pokreće univerzum. On personifikuje dva prvobitna elementa: sumpor (koji gori) i živu (koja teče). Ponekad na glavi ima krunu savršenstva i stoji na zmaju sa četiri glave; one predstavljaju četiri elementa pod njegovom zaštitom. Hermafrodit je nesvesna ambivalentnost koja, posle spajanja i razdvajanja, donosi integraciju, unutrašnju realizaciju i prosvetljenje. Ponekad ga prikazuju obučenog u crno, pri čemu ta boja asocira na crnjenje, prvu fazu transmutacije, i ukrašenog nečim crvenim, što je asocijacija na crvenjenje.

ANTIMON. Saturnov nezakoniti sin, koga strasno voli Venera i simbolizuje boginja Dijana, materija je mudraca, bela vrana filozofa. Antimon odgovara pretposlednjoj etapi Velikog dela. On je, po Fulkaneliju, „utroba, zlatna žila i rasadnik tinkture“ i simbolizuje približavanje savršenstvu, skori uspeh ili neuspeh, odakle potiče analogija sa belom vranom.

DRVEĆE. Mali magisterijum (koji omogućava dobijanje belog kamena za pretvaranje metala u srebro) može da bude predstavljen pomoću drveća koje nosi Mesece, a Veliki magisterijum (koji omogućava dobijanje crvenog kamena za pretvaranje metala u zlato) pomoću drveća koje nosi Sunca.

KVADRAT simbolizuje četiri elementa.

SOBA je jedna od mnogobrojnih slika koje se koriste kad se govori o jabetu mudraca.

ŠUPLJI HRAST predstavlja atanor.

PAS simbolizuje sumpor i srce u kome teče krv skerletne boje.

HRISTOS je živi kamen mudrosti.

GAVRAN, ili gavranova glava, povezuje se sa prvom fazom transmutacije, truljenjem, i predstavlja crnu boju koju materija Dela poprima kad se zagreva.

DIJANA. Mesec, glavni simbol u alhemiji, upućuje na Dijanu, ženski princip, koji se pojavljuje posle prolaska crne materije kroz sedam kupki. Kad Dijana izađe iz svojih uzastopnih kupki, za beli kamen se kaže da je go. Tu sliku nalazimo

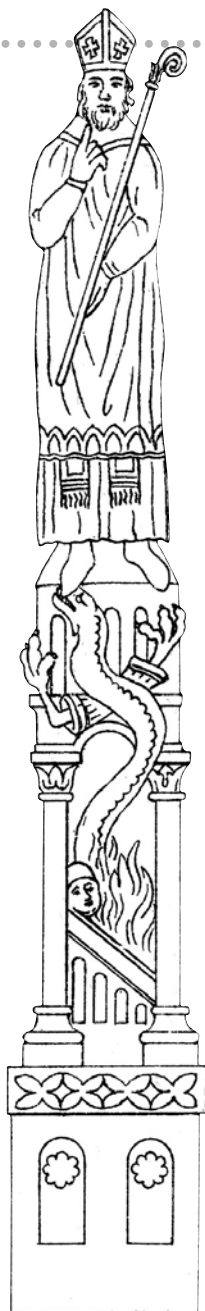
i na alhemijskim vratima vile Palombare u Rimu: „Kad azot i vatra izbele Leto, pojaviće se Dijana bez odeće.“ Oslobođena suvišnog, ona postaje nestalno srebro.

MERDEVINE. Psihičko uzdizanje jeste pravi cilj alhemije i slika lestvi se često ponavlja u prikazima Velikog dela, neophodnog za dobijanje kamena mudraca. One zauzimaju istaknuto mesto na naslovnoj strani *Mutusa Libera* (1677), „neme knjige“ alhemičara.

MAČ. Označen slovom H, po analogiji sa nožem, sekirom, kao asocijacija na „krvarenje“ crne materije na početku Dela, predstavlja tajnu vatru soli.

CVEĆE se dovodi u vezu sa bojama Velikog dela i supstanci koje se pojavljuju na površini.

JAJE MUDRACA. Jaje, simbol trudnoće i prvobitnog haosa, asociira na ponovno rađanje, *regressus ad uterum* do koga se dolazi smrću i vaskrsnućem. Za alhemičare je to hermetički zatvorena po-

suda, retorta u kojoj se nalazi materija podvrgnuta transmutaciji. Jaje se povezuje sa četiri kosmička elementa: zemljom, vazduhom, vodom i vatrom. Iz njega će se roditi lapis lazuli, alhemijsko pile, simbol kamena mudraca. Zove se još i hermetička ili alhemijska posuda. U ljudskom telu predstavlja solarni pleksus i glavu, sedište inteligencije i mašte.

FENIKS je ptica koja se ponovo rađa iz sopstvenog pepela. Po njemu se zove filozofski sumpor koji se pojavljuje na površini komposta.

DAŽDEVNJAK takođe simbolizuje vatru (sону) i kamen mudraca. SUNCE, povezano sa Mesecom, alhemijski je sumpor pripremljen za Veliko delo. „Sunce je otac svih metala, a Mesec im je majka, mada Mesec dobija svoju svetlost od Sunca. Od te dve planete zavisi celokupno umeće“ (Rejmon Lil sa Majorke, *Univerzalni ključ*).

alkion

Alkioni, Tetidine ptice; simbol ljupkosti, bračne ljubavi i kratkotrajnog mira.

U grčkom mitu Alkiona i Keik toliko su srećan par da se hvale kako uživaju veću sreću od Zeusa i Here. Za kaznu zbog tolike oholosti pretvoreni su u morske ptice i talasi im stalno razaraju gnezda, koja prave na obali. Zevs iz samilosti stišava talase dvaput godišnje, pre i posle zimskog solsticija, kako bi ležali na jajima. Andre Šenije opevao je bol alkiona potčinjenog božanskoj volji: „Plaćite nežni alkioni, posvećene ptice, / Ptice Tetidi drage, alkioni nežni, plaćite!“

Vidi ptica

alkohol vidi vino

almandin

Vrsta minerala granata, kamen tamnocrvene boje koja prelazi u ljubičastu; simbol života, jarke boje vatre i krvi.

Drevni Jevreji su granat zvali *barak*, što znači „obasjati“. Ovaj kamen, četvrti u prvosveštenikovom naprniku, predstavlja i jedno od dvanaest plemena Izrailja. Prema predanju, Noje je okačio almandin u barci da bi širio oko sebe svetlost i zadržavao sunčevu energiju. Taj smisao se ponavlja i u legendi o gralu, koji sadrži crveni kamen, božanski rubin, koji je tu simbol duha, otelovljene vatre i neranjivosti: taj rubin, primećuje pesnik Žan de La Taj, „pet dana opstaje neoštećen u vatri“.

Plinije je granat almandin zvao „vreli ugalj“ (*carboniculus*), pošto zbog boje podseća na usijani ugalj. Almandin, u srednjem veku poznat pod nazivom alem-kamen, korišćen je kao talisman protiv otrova. Simbolizovao je odanost, istrajnost i iskrenost osećanja. Supruge i verenice su poklanjale granat krstovima koji su polazili u sveti rat, pošto mu je pripisivana moć da uklanjanja prepreke i čini neranjivim onoga ko ga nosi.

Almandin je pre svega centar ovozemaljskog raja: u središtu parka, u obliku savršenog kruga, nalazi se vrelo života. Na njegovom dnu je redak rubin: kamen mudraca.

Vidi crvena boja, gral, krv, rubin, vatra

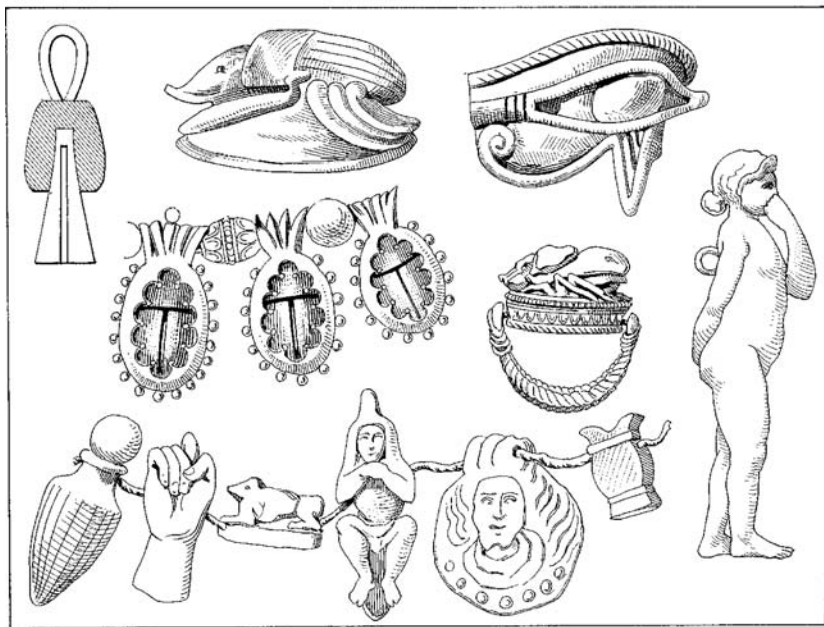
amajlija

Mali predmet koji se nosi sa sobom i kome se pripisuju zaštitnička svojstva ili sposobnost da odagna zle duhove.

Simbol zaštite

Prema rimskom prirodnjaku Pliniju Starijem, postoje tri vrste amajlija za koje se veruje da deluju protiv briga, zle kobi i bolesti. Za razliku od talismana, koji koristi aktivnu magiju, amajlija nudi pasivnu zaštitu. Isto tako, u vračanju i demonologiji amajlija u obliku krsta ili pentagrama služi za opštenje sa demonima.

U drevnom Egiptu često su nosili amajliju protiv „urokljivog oka“ okačenu o konopčić oko vrata ili ubačenu u ogrlicu. Egipćani su njima prekrivali mumije kako bi im omogućile da neometano otputuju

na onaj svet. Amajlija u obliku skarabeja simbol je vaskrsnuća. Ona pred božanskim sudom treba da svedoči umesto nečistog srca. Horusovo oko omogućava pokojniku da ponovo pronađe svoju fizičku potpunost, a živima obezbeđuje dobro zdravlje; simbol je plodnosti i vidovitosti. Amajlija ank, u obliku krsta s drškom, simbolizuje večni život. Izidin čvor, u obliku zatvorene karike, takođe je simbol večnosti: on štiti od bolesti i onome ko ga nosi obezbeđuje lepotu, snagu i bogatstvo.

Amajlija, često neka prirodna supstanca odabrana zbog svojih svojstava, može da se zasniva na nekoj grafiji (kao što je grčko slovo tau,

koje su antoniti nosili kao amajliju da bi simbolizovali Hristov krst) ili formuli: tako se kvadrat „sator“, poznat od Pompeja, koristi protiv vradžbina i kuge. Sa amajlijama se može poistovetiti sav nakit helen-ske civilizacije, a naročito filakterijumi, koje su ljudi nosili sa sobom da bi se zaštitili od zle kobi. Nošenje amajlija je gotovo univerzalna pojava: prikazi oka obično štite od zlih duhova, a falusni simboli, koje predstavljaju rogovi ili šake, od urokljivog oka.

Amajlije u religijama Knjige

Jevreji su protiv zle sudbine nosili polumesec, a protiv zlih duhova zvončice pričvršćene za odeću. Još

postoje amajlije koje predstavljaju tetragramaton (reč „Jehova“ napisana na hebrejskom pomoću četiri slova – YHWH), pitagorejski pentagram kao simbol božanske moći u čoveku. Na današnjem jevrejskom tefilinu piše „Š'ma Israel“ („Slušaj, Izrailje“); na hrišćanskim skapularima se nalaze imena svetaca, svetica ili stihovi iz *Biblije*; a na muslimanskim amajlijama stihovi iz *Kurana*, pa čak i ceo *Kuran* napisan minijaturnim slovima. Dok su u islamu zabranjene amajlije sa simbolima, likovima i nerazumljivim rečima, razmimoilaze se mišljenja o onima koje sadrže elemente iz *Kurana*. U arapskoj istoriji, među amajlijama se pojavljuju vrećice sa prašinom iz grobova, ali i rukom pisane molitve, vradžbine i magijska

imena. Od šiitskog Irana do Magreba u širokoj su upotrebi amajlije poput „Fatimine ruke“ (i, u širem smislu, broj 5, *hamsa*), za koju se veruje da je blagotvorna i koja je jedan od najstarijih mitoloških prikaza u arapskom svetu.

Vidi *falus*, *nakit*, *oko*, *pentagram*, *pet*, *polumesec*, *rog*

Amalteja

Koza ili nimfa koja je othranila Zeusa u jednoj pećini na Kritu; jedan njen rog postao je rog izobilja.

Vidi *koza*, *rog* izobilja, *Zeus*

Amazonke

Legendarne žene ratnice u antici, simbol ženske nezavisnosti.

To je narod žena na čijem su čelu žene, preteče feministkinja, koji za

Grke predstavlja svet okrenut naopake.

Navodno su živele na obali Crnog mora. Muškarac se uključivao samo da bi obezbedio produžetak vrste; muška deca su pretvarana u robove ili ubijana. Amazonke su se borile na konju i koristile luk i strelu. Neki su im pripisivali običaj da kćerima spaljuju desnu dojku kako bi lakše baratale lukom (*amazon* znači „bez dojke“).

Hetitska dokumenta su ostavila svedočanstvo o njihovim bitkama protiv Ahejaca, koje je predanje sačuvalo zahvaljujući mitovima o Heraklu, Belerofontu i Trojanskom ratu. Postoji veza između Amazonki i Artemide iz Efesa, gde su možda postojale ratnice-plesačice koje su upražnjavale obredno sakaćenje.

Jahati kao Amazonka, jahati sa nogama postrance.

Vidi **grudi**, **Herakle**, **pojas**, **žena**

ambrozija

Hrana bogova sa Olimpa, u čijoj je osnovi med; simbol besmrtnosti i snage.

Hrana sa trpeze besmrtnika, *ambrosios*, što na grčkom znači „besmrtn“, potiče iz vrtova Hesperida, odakle je golubice odnose Zevsu. Ambrozija, u čijoj je osnovi med, ima prijatan ukus i miris i ulazi u sastav mnogih preparata, od melema do opojnih napitaka. Neke boginje se njome mažu pre ljubavnog sastanka, kao što to radi Hera kad hoće da zavede Zevsu: „Ambrozi-

jom prvo skida svu prljavštinu sa svog zanosnog tela.“ Ambrozija čuva lepotu i energiju bogova, božanskih konja i feniksa, koga niko nikada nije video da jede nešto drugo osim „rose ambrozije što u sitnim kapima pada sa zvezdanog neba“.

Ona takođe obezbeđuje večnost ljudima koji je probaju, kao u legendi o Psihi. Bog Eros je voleo ovu princezu, običnu smrtnicu. Zevs ju je primio na Olimp i, pošto je popila nektar i ambroziju, postala je besmrtna. Isto tako, Ahila je majka svakog dana trljala ambrozijom pre nego što bi ga bacila u plamen koji uništava njegov smrtni deo. Najzad, naneta posle smrti, ambrozija zaustavlja propadanje tela: Tetida sipa božansko ulje u Patroklove nozdrve kako bi zaštitila njegovo telo od raspadanja i sknavljenja.

Vidi **Psiha**

Amerika

Amerika je simbol novog sveta: mesto gde je sve moguće, zemlja iz snova za ostvarenje pojedinca ili zajednice, ali i zemlja spasenja.

U govoru se Amerika, jedan od pet kontinenata, često poistovećuje sa Sjedinjenim Američkim Državama, kao državom. Ogroman broj američkih naselja nazvanih prema toponimima iz *Biblije* – Nazaret, Vitlejem, Jerihon – podseća da „zapadna Indija“ evropskih doseljenika otevljuje pre svega san o ovozemaljskom Jerusalimu. Početkom XX

veka javila se svest o masakrima čije su žrtve bili američki Indijanci, o socijalnim nejednakostima, rasnoj diskriminaciji i pojavi imperijalizma; sve su to činioci koji doprinose nastanku ideje o kraju američkog sna. Prozaičnije govoreći, Amerika je danas oličenje ličnog uspeha koji može da dovede do bogatstva, simbol slobode izražavanja i moderne tehnologije. Za neke je ona takođe simbol dekadentnog Zapada i gramzivog kapitalizma, kao i tašto oličenje volje za moć.

Ujak iz Amerike, veoma bogati rođak koji u komedijama stiže u pravi čas da plati ili namiri nećakove dugove.

Otkrivati (pronalaziti) Ameriku, predstavljati kao novinu nešto što je već dobro poznato.

Vidi **Atlantida, Jerusalem**

ametist

Kamen ljubičaste boje, simbol trezvenosti.

Stari Grci su ga smatrali izvrsnim lekom protiv dejstva alkohola, odakle i potiče njegovo ime, koje znači „čuva od pijanstva“. Pošto joj je Dionis, bog vina i vinograda, došadivao svojim udvaranjem, lepa nimfa Ametist zamolila je za pomoć boginju Artemidu, koja ju je pretvorila u prirodni kristal, koliko čist, toliko i nedostupan. Besan, Dionis ga je obojio prolivši na njega pehar vina. Zbog te otpornosti na vino, ametist simbolizuje mudrost i od srednjeg veka je

kamen kardinala, a nalazi se i na prstenu biskupa, pošto simbolizuje skromnost i poniznost. Shodno tome, ametist otelovljuje božansku ljubav u srednjovekovnoj simbolici, koja ga pretvara u simbol apostola Mateja i patrijarha Zevulona. U *Bibliji* se navodi kao jedan od dvanaest kamenova ugrađenih u naprsnik sa imenima dvanaest plemena Izrailja. U *Otkrivenju sv. Jovana* ametist predstavlja dvanaesti temelj zidova nebeskog Jerusalima. Ametistu, koji je sveštenstvo u srednjem veku koristilo za obrede i egzorcizam, pripisuju izuzetna svojstva još od antičke Grčke: pošto podstiče meditaciju i proročke snove, navodno omogućava da se razbiju čini ljubomornog dragana i oteraju zle žene i zmije.

Vidi **apokalipsa, Jerusalem, ljubičasta boja, nakit, vino**

amin

Pošto se ovom reči, koja znači „neka tako bude“, završavaju jevrejska i hrišćanska molitva, amin je postao simbol potpune privrženosti veri.

Ovaj termin, poreklom iz hebrejskog, nastao je od korena u značenju „čvrstina, odlučnost“. Taj smisao mu daje *Stari zavet*, gde simbolizuje istinu: „Ko se ublagosilja na zemlji, blagosiljaće se Bogom istinijem“ (*Knjiga proroka Isaije*, 65: 16)*. Isto tako, Isus se u *Otkrivenju sv. Jovana* naziva Amin.

Pošto je u kultu drevnih Jevreja veoma mnogo upotrebljavan u

* U prevodu Đure Daničića reč „amin“ zamjenjena je rečju „istinijem“. – Prim. prev.

značenju želje, ali mnogo više kao potvrдна reč čiji je smisao „to je tačno, zaista!“, amin je postao simbol potpune privrženosti veri, poprimitvši u religijama Knjige smisao zaveta: „Neka tako bude“. Isto značenje reč amin ima i u islamu, gde se izgovara posle prve sure iz *Kurana*, ali i na kraju molitve.

Po nekima, hebrejsku reč „AMEN“ čine početna slova reči *Affl* (ili *El*), *ME[leh]* i *N[e'eman]*, što znači: „Bog, kralj, dostojan poverenja“. U kabali je to magična reč čija je numerička vrednost 99. Pošto reč amin ima isti koren kao *emuna* („vera“), onaj koji je izgovara istovremeno potvrđuje svoju veru u judaizam i monoteizam.

Vidi **krst**

Amon

Amon, egipatski bog vazduha, neba, vetra i lađara, prvobitno je bio gospodar svih zemalja, tvorac svetlosti od koje potiče sve što postoji.

Amon je imao jedinstvenu istorijsku sudbinu: pošto su ga vladari XII dinastije uzdigli u rang državnog boga, dugo je zauzimao važno mesto u verskoj i političkoj istoriji Starog Egipta, povezano sa značajem „njegovog“ grada, Tebe.

Prikazivan kao čovek (sa dva velika pera na glavi u čijem se podnožju nalazi Sunčev disk), sa žezlom i ankom (krst sa drškom) ili glavom ovna, a ređe otelovljen u guski sa Nila, Amon je bio bog tvorac koji je već u Srednjem carstvu u srodstvu sa drugom velikom

stvaralačkom silom univerzuma: bogom Sunca iz Heliopolisa u obliku Amona-Raa. Faraoni uvode njegov kult u Africi, a veliki kraljevi, osvajači Novog carstva (čiji je duhovni vođa i nadahnuće za rat), proširile ga po celom Bliskom istoku. On je „kralj bogova“ i „gospodar neba i zemlje“, Ogromna površina koju zauzimaju njegovi hramovi u Karnaku svedoči o veličini i dugom trajanju njegovog kulta (skoro dva milenijuma).

Vidi **amajlija**, **ank**, **disk**, **Ra**, **Sunce**, **žezlo**

Amor vidi **Eros**

androgin

Androgin, u isti mah muškarac i žena, može da predstavlja prvobitno jedinstvo bića pre cepanja na različite polove, dok hermafrodit objedinjuje karakteristike dva već razdvojena pola.

Po Aristofanu, Zevs je, prema Platonovoj *Gozbi*, stvorio tri roda, muškarca, ženu i androgina. Svaki muškarac, svaka žena i svaki androgin imali su para i sa njim su bili spojeni kao sijamski blizanci. Onda je Zevs odlučio da ih kazni za drskost tako što ih je razdvojio. Otada se dve polovine traže kako bi se ponovo spojile i formirale jedinstvenu celinu. Prema toj shemi, androgin predstavlja heteroseksualnu vezu.

Pošto je najvažnija organizaciona podela svakog ljudskog društva podela prema polu, androgin je asocijalno biće. U grčkoj mitologiji, fizički izgled Dionisa (Baha kod

Rimljana), nasmejanog božanstva vitkog tela i dugih plavih pletenica, jasno asocira na androgina. Ovaj bog i njegove rasmusne sledbenice, bahantkinje, predstavljaju ozbiljnu pretnju po stabilnost društva zasnovanu na muškom autoritetu, pretnju koju dramski pisac Euripid izvanredno prikazuje u komadu *Bahantkinje*.

Vidi bahantkinje, Dionis, hermafrodit

andeo

Kao božji glasnik, on je posrednik između ljudi i božanstva. Stvoreni u trenutku sreće i milosti, anđeli, ambivalentan simbol, imaju slobodu da biraju između dobra i zla.

Božja vojska

Anđeo je božanski deo čoveka i ljudski deo Boga: anđeli su negde između, oni su vojnici, nebeska vojska, koja je strogo organizovana, kako se vidi na Jakovljevim lestvama u *Starom zavetu*. Na vrhu su četiri sveta anđela, zvana arhanđeli: Gavriilo, Mihailo, Rafailo i Uriilo. Prema jednom drugom predanju, tu su još i Salatailo, Egudilo i Varahilo – ukupno sedam anđela Apokalipse. Ispod njih je piramida bezbroj anđela koji predstavljaju zaštitu, jer „nema travke na zemlji koja nema svog anđela na nebu“, kako kaže *Knjiga postanja*. Ali ljudske slabosti anđela uzrokuju njihovu podelu i podelu sveta na dva dela: satanino i božje carstvo. Kad anđeo istrebljenja ubija egipatske prvence, on predstavlja božju volju i nasilno sprovodi ono što ona zahteva. Kad

Tora opisuje serafime kako stoje, ističu se njihova odlučnost i snaga, kao i kada heruvimi na Zavetnom kovčegu rašire svoja krila.

Božji glasnici

Anđeo takođe personifikuje i simbolizuje poruku, kao kada Bog objavi Mojsiju: „I tu ću se sastajati s tobom i govoriti ti ozgo sa zaklopca, između dva heruvima“ (2. *Knjiga Mojsijeva*, 25: 22). Božja poruka ljudima, ali i poruka ljudi Bogu: anđeo je posrednik, glasnik koji donosi važne (Strašni sud) i manje važne vesti (ime deteta koje treba da se rodi, prošaputano roditeljima na uho). On najavljuje svojim glasom, ali i samim svojim prisustvom: Isus nosi krst koji pridržava anđeo, simbol stradanja, ali i prihvatanja patnje i smrti.

Pol anđela

U teologiji su anđeli čist duh, bez tela, dakle bez pola. Otuda je anđeo i simbol čednosti. On živi u svetu koji je u sredini, daleko od razvrata našeg sveta. Ali najčistiji simbol je na kraju iznedrio najgori svet: vrlo čulni kalifornijski grad Los Anđeles dobio je ime po svetoj Mariji, kraljici anđela...

Anđeoski, izražava visok stepen neke vrline i savršenstvo u obavljanju nekog posla.

Živeti sa anđelom, živeti u miru.

Anđeo čuvar, *anđeo hranitelj*, onaj koji se o nekome stara, pomaže ga i štiti.

Vidi **Antihrist**, **demon**, **davo**, **heruvim**, **serafim**

anemona / sasa / šumarica

Anemona, „cvet vetra“, utkana je u mit o Adonisu; simbol bola i smrti.

Afroditinog dragana, koji je sam otišao u lov, smrtno je ranio bog rata Arej, prerušen u divljeg vepira. Afrodita pohita do Adonisa, ali videvši da je već mrtav, podigne njegovo telo i odnese ga iz šume. Na mestima gde su pale kapi njegove krvi iz zemlje niknu tamnocrvene anemone. Zbog te veze između života i smrti, anemona se ponekad prikazuje na slikama raspeća.

Vidi **Adonis**

ank

Krst sa drškom čiji se gornji kraj završava malim obručem; simbol života u Starom Egiptu.

Krst ank prvobitno je bio mali magični obruč napravljen od trave ili trske i korišćen kao talisman da bi se podstakla vegetacija i obnova u zemljoradnji. Ank je simbol života; kao takav, božanstva ga skoro uvek drže u ruci. U hijeroglifskom pismu znak ank znači život.

Vidi **amajlija**, **Amon**, **čvor**, **krst**

Antihrist

Antihrist je simbolična čudovišna ličnost koja, prema *Otkrivenju sv. Jovana*, treba da se pojavi pre drugog dolaska Hrista na kraju sveta.

Antihrist, koji ima oblik čudovišne zveri, u isti mah hidre, zmije i zmaja, parodija je Hrista: „I sva zemlja divće se pođe za zvijeri, i pokloniše se aždaji koja dade vlast zvijeri; I pokloniše se zvijeri govoreći: Ko je kao

zvijer? Ko može s njom ratovati? I dana joj biše usta koja govore ohole riječi i huljenja, i dade joj se vlast da zlotvori četrdeset i dva mjeseca“ (*Otkrivenje sv. Jovana*, 13: 3–5).

On predstavlja sile koje su neprijatelji Boga i koje se protive uspostavljanju božjeg carstva, ali koje će na kraju biti pobeđene.

Vidi apokalipsa, demon, đavo, hidra, zmaj, zmija

antimon

Antimon, svemoćna materija korišćena u alhemiji, omogućava da se iz srebra i zlata uklone nečistoće, lek je protiv svih bolesti; simbol pročišćavanja tela.

Spoj suprotnosti

Kako nije ni metal, ni organska materija, antimon simbolizuje suprot-

nosti: alhemičari u njemu vide vodenu vatru i vatrenu vodu i tvrde da potiče od Saturna, ili čak od Meseca, čiji je simbol u hermetizmu. Misteriozni benediktinski monah Bazil Valentin napisao je 1676. traktat u njegovu slavu *Trijumfalna kočija antimona*, u kome ga prikazuje kao simbol fuzionih sila svemira: „Nije telesan, pošto je u potpunosti isparljiv; nije duh, pošto se na vatri pretvara u tečnost kao metal. To je, dakle, kaos koji je majka svih metala.“ Tog grabljivca drugih metala u alhemiji simbolizuje vuk. Antimon, koji su u antici zvali „velike oči“, u Bibliji se pojavljuje kad se Jezavelja ulepšava jednim od njegovih jedinjenja: antimon-sulfidom. Korišćen je u antičkoj Grčkoj, a do nas je, pod nazivom *hol*, stigao preko istočnjaka.

Simbol pročišćenja

Antimon je u alhemiji metalni cvet i mineral, prva, crna ruža koja je ovde ostala kao čestica prvobitnog haosa. Kad ga hemičari izdvoje iz gvožđa pomoću fuzije, čisti antimon ostaje na dnu posude, formirajući zvezdu u njenom središtu: srednji vek je u tome video znak Regulusa, najsajnije zvezde u sazevežđu Lava. Oslanjajući se na te neobične opise, pokolenja apotekara će se boriti protiv lekara, pošto su u antimonu videli svemoćni lek što pročišćava ljudsko telo isto kao plemenite metale: vino za povraćanje i drugi preparati koje prodaju za njih su simbol zarade.

Vidi alhemija, metal